

Sigrid Hjertén – personlig bok om personen bakom konsten

Anita Goldman. **I själen alltid ren. Om Sigrid Hjertén.** 240 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. Pris ca 275 kr. ISBN 91-27-05485-3.

Recensent: redaktör Yngve Karlsson, Läkartidningens medicinska redaktion, Stockholm.

Detta är en rappt skriven och lättläst bok, med många växlingar mellan tempo och stilar. Det personliga står i förgrunden, inte det konstvetenskapligt analyserande, något som präglar också det begränsade bildmaterialet.

Redan tidigt i boken anslås grundtonen: paret Sigrid Hjertén och Isaac Grünewald – två av banbrytarna inom den svenska modernismen – var motarbetade konstnärer, han därför att han var jude, hon därför att hon var kvinna, dessutom överskuggad av maken.

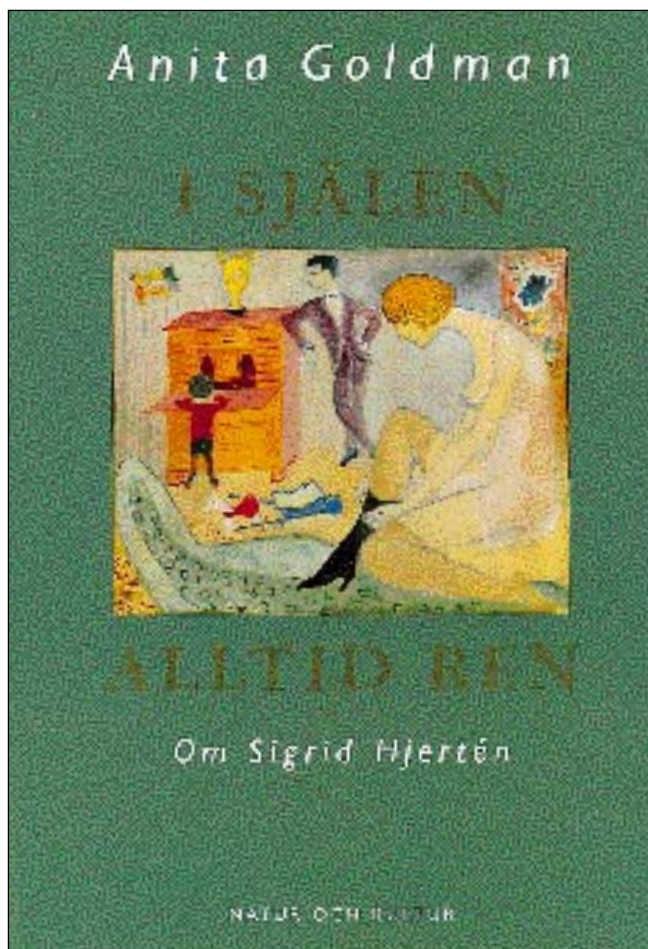
De första intrycken av konstnärsparet fick Anita Goldman i sitt föräldrahem genom deras tavlor och familjens konversation om hennes farmors bror Isaac Grünewald. Om honom talades det med stolthet och respekt, om Sigrid blev det till slut mindre tal: hon var den som »blev galen och kom på därhus».

Brevväxling ny källa

Författarens främsta nya källor är brevväxlingen mellan makarna, samtalen med sonen Iván samt Sigrid Hjerténs sjukjournaler från vårderna på Beckomberga 1932–1934 och 1936 till 1948, då hon dog på grund av hjärnblödningar efter en lobotomi.

Boken bär tydliga spår av författarens ambivalens inför uppläggningsen. Anita Goldman planerade att skriva en roman om Sigrid Hjertén, och vissa kapitel har denna prägel, med konversation som förstås är påhittad. Bokprojektet ändrade karaktär när hon fick tillgång till breven, och de var många eftersom makarna under långa perioder bodde i olika länder.

Kontrasten mellan deras sätt att skriva brev är slående. Isaac Grünewald är känslösam, det värjer sig Sigrid Hjertén för, och hennes brev ligger

ljusår från den färg och glöd som finns i hennes målningar.

Kontroll över inre kaos

Anita Goldman spekulerar i att breifixeringen vid det sakliga, det praktiska livets detaljer, var ett sätt för Sigrid Hjertén att behärska det inre kaos som till slut ändå tog överhanden. I bakgrunden finns flera separationer, först från modern som dog när Sigrid Hjertén var i den kanske känsligaste perioden i ett barns utveckling, bara två år. Så småningom blev hon som sjuk övergiven också av sin make. Själva äktenskapet, osäkerhet i rollen som mor, samtidens kvinnosyn och motståndet mot henne som konstnär bidrar till problembilden.

Jag tror att en del läsare, inte minst läkare, kan tycka att Anita Goldman gått längre än vad som är motiverat när det gäller citaten ur Sigrid Hjerténs sjukjournaler. Detta i varje fall om man har den inställningen att även politikere och konstnärers integritet skall skyddas, såvida inte avslöjandena ger väsentliga bidrag till förståelsen av ex-

empelvis politikere agerande i viktiga situationer eller av konstnärers verk.

Mitt intryck är att ganska många av citaten ur journalerna – i motsats till breven – bidrar föga till förståelsen av hennes konst. Jag blir också lätt oroad över att inte riktigt veta var gränsen mellan fakta och fiktion går när författaren i en fotnot skriver: »Texten är hämtad ur Sigrids sjukjournal och endast lätt dramatiserad för att bli mer läsbar.»

Anita Goldman har förutsett kritiken att journalcitaten kan smutsa Sigrid Hjerténs minne; hon tycker sig manad av huvudpersonen själv att skriva och berätta. Hon antyder till och med att det är oss själva vi skyddar om vi inte tar del av annat än den friserade levnadsbeskrivningen, utan »snaskiga» detaljer.

Variationsrik och personlig

Journalcitaten upptar dock endast några få sidor i boken, som ger en intressant belysning av Sigrid Hjertén, hennes liv

och drömmar samt av ett märkligt äktenskap.

Breven är förstås ett unikt material, och det är skickligt utnyttjat. Den variationsrika och personliga boken kompletterar därför väl de konstvetenskapliga analyserna och de många konstverken i den nyligen utgivna utställningskatalogen »Sigrid Hjertén» (Liljevalchs konsthall och Raster förlag, 1995). •

Fyra läsvärda noveller om döva

Bo Andersson, Åsa Hammar, red. **Döva i litteraturen. Fyra noveller: Turgenjev – Musset – Flaubert – Maupassant.** 197 sidor. Örebro: SIH Läromedel, 1995. Pris ca 180 kr. ISBN 91-598-0444-0.

Recensent: lektor Henrik Hansson, Hälsohöskolan, Stockholm.

Bo Andersson och Åsa Hammar har botaniserat i världslitteraturen och funnit flera intressanta berättelser om döva. De har valt ut fyra texter skrivna av de välkända 1800-talsförfattarna Ivan Turgenjev, Alfred de Musset, Gustave Flaubert och Guy de Maupassant.

Den första berättelsen »Mumu» (1854) handlar om Gerasim, den dövstumme kraftkarlen som troget tjänar sin känslolösa arbetsgivare, godsägarinnan, på en lantegendom utanför Moskva. Gerasim erhåller respekt för sin råstyrka, men är ensam bland de övriga anställda och svår att kommunicera med. De som han trots sin kärvhet tyr sig till och starkt fäster sig vid, kvinnan Tatjana och byrackan Mumu, undanröjer godsägarinnan på listiga sätt och med berätt mod. Turgenjevs sympati är helt på den utnyttjade och utsatte Gerasims sida, en barndomsdöv som trovärdigt porträtteras i det ryska klassamhället.

Levande förebilder?

Min personliga favoritnovell i samlingen är Alfred de Mussets »Pierre och Camille» (1844) som handlar om två barndomsdöva som finner varandra mot alla odds och trotsar alla fördomar. Camilles barndom är dystert på grund av att hennes far anser att dotterns dövhet är Guds förbannelse och hans personliga olycka.

Gustave Flaubert skriver i »Ett enkelt hjärta» (1877) om den fattiga tjänstekvinnan Félicité, som blir så gravt hörsel-skadad efter en förkylning att endast hennes amerikanska papegoja är hörbar till slut. Tinnitus gjorde henne förvirrad och hon talade besvärande högt i kyrkan enligt prästen, som därför föredrog att bikta henne i sakristian. Papegojan förblir efter alla motgångar Félicités stora tröst – även som uppstoppad och halvruuten.

»Gubben Amable» skriven av Guy de Maupassant på 1880-talet är den sista berättelsen i boken. Amable Houlbrèque är en vuxendöv, envis och snål far till Césaire som vill gifta sig med Céleste. Detta giftermål sätter sig gubben emot, främst för att kvinnan i fråga har ett barn sedan tidigare. Gubben har inga moraliska skäl om utomäktenskapliga förbindelser, utan det är kostnaden för den extra munnen att mätta som han vänder sig emot. Under historien grämer sig Amable allt mer inför den utveckling han inte kan stoppa.

Den inlevelse och realism som författarna ger prov på, gör att man funderar om det inte fanns levande förebilder till de barndomsdöva karaktärerna Gerasim, Pierre och Camille samt de vuxendöva personerna Félicité och Amable.

Tidigare missförstådda

Två av berättelserna är nyöversättningar och originalen producerades i en dövhistorisk brytningstid. Abbé de l'Épées banbrytande insats för teckenspråket och flera oralistiska skolor var kända vid denna tid. En del av texterna har tidigare varit missförstådda på grund av okunskap om dövhet. Bo Andersson nämner till exempel att Sven Söderman (1894) skriver att »Pierre och Camille» är en av Mussets svagaste verk. Om man intresserar sig för döva, historia och god klassisk litteratur är ryssen och de tre fransmännen som kommer till tals i »Döva i litteraturen – fyra noveller» väl värda att läsas.

Med tanke på redaktörernas stora beläsenhet finns det säkert fler texter att se fram emot i liknande antologier. Vi ser med tillförsikt fram emot uppföljaren »Döva i litteraturen, del 2». •

Till Läkartidningens bokredaktion kommer varje år en mängd böcker. För att underlätta för läsarna att orientera sig i bokfloden redovisar vi fakta om nya böcker som kan vara av intresse för läsekretsen så snart vi mottagit böckerna. En del av dem kommer senare att recenseras i vanlig ordning.

Alkohol

Arne Åström. Suget efter alkohol. Tankar om uppkomst och behandling. 51 sidor. Stockholm: Sober förlag och Soberkonsult, 1995. ISBN 91-7296-328-X.

Anorexi/bulimi

Maria Råstam Bergström, Christopher Gillberg, Carina Gillberg. Anorexia nervosa. Bakgrundsfaktorer, utredning och behandling. 155 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. ISBN 91-634-0963-1.

Barn

Johannes C Melchior, red Børnesygdomme – en symptomorienteret lærebog. 224 sidor. Köpenhamn-Århus-Odense: FADLs förlag, 1995. Pris 295 dkr. ISBN 87-7437-349-8.

Barnpsykiatri

Donald W Winnicott. Lek och verklighet. 244 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. ISBN 91-27-05617-1. Översättning av engelsk utgåva från 1971.

Cancer

Gun Leander. 100 frågor om cancer. 130 sidor. Stockholm: Cancerfondens förlagsverksamhet, 1995. ISBN 91-86371-34-7.

Demens

Jan Marcusson, Kaj Blennow, Ingmar Skoog, Anders Wallin. Demenssjukdomar. 286 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. ISBN 91-634-0682-9.

Droger/läkemedel

Artur Solarz. Droger, läkemedel och trafiksäkerhet. PM 1995:2. 78 sidor. Stockholm: Fritzes, 1995. Pris ca 100 kr. ISBN 91-38-30581-X.

Flyktingar

Antingen skiter man i folk eller så gör man det inte – om flyktingar, solidaritet och trots. Nr 5. Årg 25. 96 sidor. Stockholm: Pocket-tidningen R, 1995. ISBN 91-86716-52-2.

Hjärtsvikt

Naranjan S Dhalla, Robert E Beamish, Nobuakira Takeda, Makoto Nagano, eds The failing heart. 524 sidor. New York: Lippincott-Raven, 1995. Pris \$ 114. ISBN 0-7817-0311-5.

Hypertoni

Carola Lemne, Karin Lorenz. Blodtrycket och din hälsa. Fakta

om en livsviktig funktion. 84 sidor. Stockholm: Sveriges Radios förlag, 1995. Pris ca 155 kr. ISBN 91-522-1762-0.

Hälsa

A Cassels, K Janovsky. Strengthening health management in districts and provinces. 74 sidor. Geneva: World Health Organization, 1995. Pris Sw fr 20. ISBN 92-4-154483-X. Handbok.

Mette Kjølner, Niels Kr Rasmussen, Lis Keiding, Hans Chr Petersen, Gert Allan Nielsen. Sundhed og sygelighed i Danmark 1994 – og udviklingen siden 1987. Rapport fra DIKs repræsentative undersøgelse blandt voksne danskere. 335 sidor. Köpenhamn: DIKE, 1995. Pris 290 dkr. ISBN 87-89662-72-5.

Idrottsmedicin

Janne Carlstedt. Uthållighets-träning. Om aerob och anaerob träning. 122 sidor. Farsta: SISU Idrottsböcker, 1995. Pris ca 200 kr. ISBN 91-87660-17-2.

Infektionssjukdomar

Jens J Pindborg, Peter Reichart. Atlas of diseases of the oral cavity in HIV infection. 152 sidor. Köpenhamn: Munksgaard, 1995. ISBN 87-16-11509-0.

Internetsökning

Lee Hancock. Physicians' guide to the internet. 212 sidor. New York: Lippincott-Raven, 1995. Pris \$ 34.50. ISBN 0-397-51634-7.

Kirurgi

Sven Dahlgren, Ulf Haglund, Sune H Johansson, red. Kirurgi i öppen vård. Dagkirurgi. 304 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. Pris ca 450 kr. ISBN 91-634-0875-9.

Medicinshistoria

Kinetic Jottings: Rare and curious books in the library of the old Royal Central Institutet of Gymnastics. 191 sidor. Stockholm: Hagelin Rage Books, 1995. Pris ca 400 kr. ISBN 91-972200-4-3.

Bengt Pernow. Sophiahemmet i sin tid. Utbildning och sjukvård under elva decennier. 346 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. Pris ca 350 kr. ISBN 91-27-05607-4.

Ann Wiking. Johannesberg – en vårdshistoria. 104 sidor. Skara. Länsmuseum, 1995. ISBN 91-85884-85-5.

Pacemaker

Gunilla Lockne, red. Pacemakerbehandling. 30 sidor. Stockholm: Hjärt-Lungfonden, 1995. ISSN 0280-4683.

Palliativ medicin

Barbro Beck-Friis, Peter Strang, red. Palliativ medicin. 320 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. ISBN 91-634-1332-9.

Pedagogik

Britta Alin Åkerman. De första sju åren. En helhetssyn på barns utveckling. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. Pris ca 380 kr. ISBN 91-27-05545-0.

Prioritering

Ann-Marie Mittag, red. Prioriteringsarbete inom hälso- och sjukvården i Sverige och i andra länder. 55 sidor. Stockholm: Spri, 1995. Pris ca 60 kr. ISSN 1400-5255.

Psykiatri

Ming Tsuang, Mauricio Tohen, Gwendolyn Zahner, eds. Textbook in psychiatric epidemiology. 481 sidor. New York-Chichester-Brisbane: Wiley, 1995. Pris £ 45.95. ISBN 0471-59375-3.

Lena Steinholtz Ekecrantz. Patienternas psykiatri. 247 sidor. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1995. ISBN 91-7203-039-9.

Psykoanalys

Fayek Nakhla, Grace Jackson. Plocka ihop skärvtorna. 175 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. ISBN 91-27-04349-5.

Psykioterapi

Martha Manning. Underströmmar. En psykioterapeutisk kamp mot sin depression. 215 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. ISBN 91-27-05477-2.

Röntgen

Jeffrey J Brown, Franz J Wipold II. Practical MRI. A teaching file. 503 sidor. New York: Lippincott-Raven, 1995. Pris \$ 144. ISBN 0-7817-0200-3.

Schizofreni

R Warner, G de Girolamo. Schizophrenia. 139 sidor. Geneva: World Health Organization, 1995. Pris Sw fr 32. ISBN 92-4-156171-8.

Sex/samlevnad

Maj Fant. Eftertryck. Om ensamhet, sex och samlevnad 1985–1995. 351 sidor. Stockholm: Natur och Kultur, 1995. ISBN 91-27-05885-9.

Sjukvårdsekonomi

Per Carlsson, Claes Rehnberg, red. Hälsoekonomiska perspektiv. Tolv forskare om utveckling, styrning och utvärdering av hälso- och sjukvården. 279 sidor. Stockholm: SNS Förlag, 1995. ISBN 91-7150-619-5.

Smärta

Gunilla Brattberg. Från smärtpatient till värmästare. 76 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. ISBN 91-634-1560-7.

Gunilla Brattberg. Värmästarnas värkstad. 200 sidor. Stockholm: Liber Utbildning, 1995. ISBN 91-634-1506-2.